

net elején megismerjük Édes Otthont, a kentucky-i rabszolgáültetvényt, amely minden létező Déli ültetvényt szimbolizál. A történet elején Édes Otthon egy kedves és szép ültetvény, amelyet platánfák szegélyeznek. Minden idillikus: a fekete férfiak igazi férfinak⁵ érezhetik magukat, a fekete nők igazi nőnek, a szabadság pedig csak egy karnyújtásnyira van⁶. Ám az ültetvényes, Mr. Garner halála után minden megváltozik: egy kegyetlen fehér, a Tanító⁷ veszi át az ültetvény irányítását és ezzel nyomorba dönti Édes Otthont. A verések, megaláztatások és negatív változások⁸ miatt Édes Otthon már korántsem édes, és korántsem igazi otthon. A feketék megérik a rabság vasból készített láncait és menekülni próbálnak. Ám ez nem mindenkinek sikerül...

Történetünk főszereplője Sethe, aki terhesen is vállalkozik a szökésre, mert a szökésben látja az egyetlen esélyt a szabadulásra. Számára a szabadság az az eszme, amely megtisztítja őt a gonosz múlttól; és az a hely, ahol szerethet bárkit. Nehéz útja során világra hozza legkisebb gyermekét⁹, és családjával együtt kezdi el új és szabadnak ígérkező életét Cincinnattiben. Önfeléd boldogsága azonban mintegy 28 napig tart, tudniillik a 28. napon rátaláltak a rabszolgavadászok. És hiába élt már szabad földön, szabad emberként, az 1850-ben elfogadott szökött rabszolgákról szóló törvény¹⁰ megpecsételte sorsát.

Sethe, mikor meglátja a rabszolgavadászokat, szinte megtébolyodik, és túlradó anyai szeretettől vezérelve megkísérli megölni gyermekeit.¹¹ A szerencse a szerencsétlenségben az, hogy a négy gyermekből csak az egyiket sikerül megölnie, a csupán kétéves névtelen kislányt, aki már éppen mászni kezdett. Hogy miért tette mindezt? Elsőre nehéznek tűnik a válasz, de nem az. Gondoljunk csak bele abba, hogy mit éreznénk akkor, ha a saját gyermekünket el akarnák tőlünk venni. Azt, aki hús a húsunkból, és teljesen a miénk.¹² És a mellett, hogy elvinnék, rabszolga módra bánának vele; holott ott a másik, a jobb élet reménye. Sethe úgy gondolja, hogy még a halál is jobb a rabszorgalétnél, és túlradó szeretetében kísérel meg a gyilkosságokat. Feltehetően a kérdést, hogy ki képes ilyen cselekedetre? Szerintem bárki, aki megtapasztalta, milyen a rabszorgaság, a rabbőrbe bűjtatott szellemi halál

5 Mr. Garner, a tulajdonos férfinak nevelte négeit; ugyanis megengedte nekik, hogy fegyvert hordjanak, hogy engedély nélkül tegyék a dolgukat, hogy feleséget válasszanak, hogy ellent mondjanak neki, valamint, hogy tanuljanak, ha úgy tartja a kedvük. Ezzel az emberi hozzáállással érte el, hogy rabszolgái felnézzenek rá.

6 Karnyújtásnyira van, hiszen Mr. Garner megengedte, hogy Halle (Sethe társa) 5 évnyi külön munkával kiváltsa beteg édesanyját, Baby Suggst. A gazda kedvessége odáig terjedt, hogy még új otthont is segített szerezni volt rabszorganőjének.

7 Míg a Garner házaspár a jó rabszorgatartó megtestesítői, addig a Tanító az aljas, brutális és anyagi rabszorgatartó mintapéldánya.

8 A Tanító nézete szerint a rabszorgák betolakodók az emberi fajban, akik nem emberek, hanem állatok. Véleményében is ez mutatkozik meg: a rabszorgákat úgy kell nevelni, hogy fogatlan örkutyának, vagy szarv nélküli vezérbikának érezzék magukat.

9 Három gyermekét (két fiú és egy kislány) korábban előre küldte anyósához, Baby Suggshoz. Ő férjével, Hallével akart szökni, de mivel a férfi nem jelent meg a megbeszélthelyen, egyedül indult útnak. Halle sosem érkezett meg családjához, több mint valószínű, hogy a Tanító tett vele valamit.

10 Fugitive Slave Act. Ezen törvény lényege az volt, hogy automatikusan megszüntette a néger szabadtságát az északi államokban, mert kimondta, hogy minden Északra szökö rabszorgát vissza kell küldeni a jogos tulajdonosához. Tehát a felszabadított négerekre könnyűszerrel rá lehetett fogni, hogy szökött rabszolga; és eme törvényre hivatkozva nyugodtan vissza lehetett őket toloncolni délre.

11 Sethe története egy megtörtént eseményen alapszik, amelyre Toni Morrison egyik szerkesztői munkája során talált rá. Egy Margaret Garner nevezetű fekete nő családjával Kentuckyból Ohióba szökött, az 1850-es években. Itt azonban rájuk találtak a rabszolgavadászok és vissza akarták őket toloncolni Kentuckyba. Ám Margaret ennek úgy állta útját, hogy végezni akart 4 gyermekével (ne legyen kít visszavinni). Egyet meg is ölt, ami miatt börtönbe, majd az újságok címlapjára került. E téma annyira felkavarta a volt tulajdonost, hogy lemondott rabszorgáiról és hazatért.

12 A rabszorgaság legrosszabb velejárója az volt, hogy az anyák nem érezhették teljesen

anyának magukat, a nők és a férfiak nem érezhették teljesen nőknek, illetve férfiak magukat. Nem szerethettek, nem érezhettek, nem birtokolhattak; csupán dámafigurák voltak, akiket a gazdájuk ide-oda rakosgatott. A szabadságban azonban igazi anyákká, igazi nőkké, igazi férfiakká, tehát teljes jogú polgárokká válhattak.

13 Sethe ezt gyermekkorában megtapasztalta, ugyanis nem ismerte édesanyját; csak annyit tudott róla, hogy Afrikából származott és egy nagy szalmakalapot hordott a fején. Mikor megszőkött gyermekeivel, rájött, hogy ő teljesen az anyjuk akar lenni, aki mindig velük van, és mindig jót akar nekik.

14 Morrison, *I. m.*, 420.

15 Erre az a jelenet utal, amikor a Tanító fia megfosztották őt tejétől, úgy, mintha egy tehén vagy egy kecske lett volna.

16 Egy sántító kakassal, az Édes Otthoni Miszterrel hasonlítja össze önmagát, és rájön, hogy még a kakasnak is jobb dolga van, mint egy rabszolgának.

17 MORRISON, *I. m.*, 147.

18 *Uo.*, 147.

és az anyai szeretet hiánya.¹³ Mielőtt tehát követ dobnánk Sethe-re és bűnös tetteire, ismerjük meg, milyen is lehetett a sokat emlegetett rabszolgaság a könyv szerint.

A Kedves segít emlékezni az embereknek – elsősorban az afro-amerikaiaknak – arra a múltra, amit meg sem éltek, mégis a lelkük mélyéig bennük él. Úgy is mondhatnánk, hogy kimondja a kimondhatatlant, a szándékosan eltemetett és kulcsra zárt „rabszolga” múltat. De miért is akarták az afro-amerikaiak ezt a múltat elfelejteni? Elsősorban azért, mert ez a múlt semennyire sem volt kedves, és másodsorban azért, mert „nem olyan történet volt ez, amit tovább kell adni.”¹⁴

A rabszolgalelt szörnyűsége lassan bontakozik ki a regényben, de egyértelműen kivethető, hogy senki sem gondol rá örömmel vagy nosztalgiával. Sethe a rabszolgaságnak „köszönheti”, hogy anyai szeretet nélkül nőtt fel, hogy nem lehetett igazi feleség és igazi anya, hogy megízlelte, milyen az, ha állatnak tartják.¹⁵ Paul D., a műben feltűnő férfi főszereplő – aki kulcs a leláncolt múlthoz – megtapasztalja, milyen az, ha emberből egyszerre átvedlik állattá,¹⁶ úgy, hogy közben elveszti érzéseit; megéli, milyen az, hogy napról napra szenvednie kell az életéért, illetve milyen az, ha a rabszolgaság szörnyűsége húsz évig nem hagyja nyugton és egyre csak kergeti tovább és tovább. Az ő szájából hangzik el az a felismerés, hogy a „niggernek” annyit kell elviselnie, amennyit csak kibír, illetve hogy a négernek sehol sem élhetnek élhető életet – hiába a felszabadítás –, ugyanis a kemény munka, az üldözöttség és egész fajtájuk súlya nehezedik láthatatlan teherként a vállukra.

Baby Suggs igaz, megízlelte Halle fiának hála a szabadságot, de mégsem tudott teljesen boldog lenni. Ahogy ő fogalmaz: „a fehérek elvettek mindent, amim volt, vagy amiről álmodtam, és a szívem húrjait is széjjelzaggatták.”¹⁷ Itt arra gondol, hogy nyolc gyermekétől megfosztották, hogy hetet eladtak mellőle, a nyolcadikat pedig lelkileg összetörték. Valamint e mellett azt is megtudjuk tőle, hogy nyolc gyermeke hat férfitől fogant, tehát „tenyészállatként” bántak vele. Így nagyszerűen megérthető az a kijelentése, hogy: „nincs más balszerencse a világon, csak a fehérember.”¹⁸

Már ezekből is látható, hogy a rabszolgaság speciális intézménye mennyire embertelen volt. De vegyük szemügyre a további utalásokat is. A regény elején bemutatott idillikus ültetvényes élet nem volt gyakori abban az időszakban, tehát a jólét előre megjósolhatóan nem tarthatott sokáig, mint ahogy Sethe önfeledt boldogsága sem. Mr. Garner halálával Édes Otthon fekete lakói is megismerték az ültetvényen kívül uralkodó állapotokat, vagyis a fehér materialista társadalom életfelfogását. E szerint a perspektíva szerint a feketék primitívek, állatiasak, gyermegek, erősen babonások, és a munkán, illetve tenyésztésen kívül nem vehetik hasznukat. A Tanító volt ennek a felfogásnak a képviselője, aki igyekezett Édes Otthonban is bevezetni a máshol már bevált gyakorlatot: a rabszolgák lealacsonyítását. Ezt a lealacsonyítást úgy érte el, hogy erőszakkal megfosztotta rabszolgáit érzéseiktől, illetve szökésre kényszerítette őket.

Mikor Sethe megszökött, a Tanító rabszolgavadászokat fogadott, hogy kerítsék neki elő Sethe-t és annak gyermekeit. De ezt nem jó szándékból tette, hanem csupán anyagi érdekei hajtották – Sethe és gyermekei nagyon sokat értek egy rabszolgatartó szemében. A keresésben nemcsak a vadászok voltak segítségére, hanem az 1850-ben meghozott szökött rabszolgákról törvény is. Sikerült is megtalálni az elsökött rabszolgákat, ám Sethe örült tette visszalépésre kényszerítette a Tanítót. Ő ebben a tettben azt látta bebizonyosodni, hogy az afrikaiak primitív barbársága nem ismer határokat és Sethe afrikai gyökerei miatt tette, amit tett. Ám Sethe tettét nem afrikai származása sugallta, hanem az a körülmény, amelyet a déli rabszolgatartó alakított ki. Tehát joggal mondhatjuk, hogy igazából nem Sethe bűne a gyermekgyilkosság, hanem a fehér ember társadalma, az úgynevezett „fehér ember dzsungelje”¹⁹ tehet az egészről.

Ez a gyilkosság pedig teljesen megváltoztatta a Cincinnati-ben élő „felszabadult” néger közösséget. Nemcsak Sethe és családja lett szomorú, hanem az egész környék vált azzá. Ahogy Toni Morrison utal rá a regényben: „Ha egy ház leég, akkor eltűnik, de a hely – a képe – megmarad, és nemcsak az emlékezetben, hanem ott kint, a világban is.”²⁰ Sethe gyermekgyilkossága és az a tény, hogy nem segített neki senki,²¹ komorrá, bizonytalanná varázsolta az egykor kedves és segítőkész közösséget. Mindenki csak felejteni akart, el akarta temetni a múltat. De a múlt sötét árnyai ott lebegtek mindenhol: a 124-es házban²² szellemként, a közösségben a bizalmatlanság és elszigetelődés formájában (kerülték a 124-est és lakóit).

A 124-es házban egy kisbaba szelleme kísértett, a megölt kisbabaé. Nem hagyta nyugton a bentlakókat: a két kislányt elkergette otthonról, Baby Suggst a halálba hajszolta, a kutyát pedig nyomorékká tette. Egyedül Sethe és a szökéskor született Denver bírta a megpróbáltatásokat. Sethe azért, mert személyes büntetéseként fogta fel a szellem jelenlétét, Denver pedig két okból is kibékült a szellemmel. Először is azért, mert a szellem és anyja jelentette neki az egyetlen kapcsolatot az emberi fajjal, másodszer pedig azért, mert ő ivott – nővére halála után anyja megszoptatta – testvére véréből és ez által azonosulni tudott vele. Ők hárman – Sethe, Denver és a baba szelleme – mondhatni nyugalomban éltek a 124-esben. Mondhatni, ugyanis senki sem zargatta őket, senki sem érintkezett velük.

Ám ez a „nyugalmas” élet korántsem volt békésnek mondható a ház két hús-vér lakójának: Sethe a lelke mélyén boldogtalan volt, mert nem tudta elfelejteni és elengedni a múltat, Denver pedig nagyon magányosnak érezte magát. Feltehetnénk a kérdést, hogy akkor miért nem költöztek el és miért nem kezdtek új életet? Nem voltak képesek rá. Ugyanis a ház – és egyben a múlt – amellet, hogy bántott, egyszerre védelmezett is. Mondhatni, a ház az összes múltbeli emléket és érzést magába gyűjtötte, és ezzel gúzsba kötötte lakóit.

19 A fehérek azt mondják, hogy a rabszolgák afrikai eredetük miatt dzsungelben élnek. De ha megvizsgáljuk részletesen a témát, akkor rájövünk, hogy a fehér ember ültette el beléjük a dzsungelt (megölték bennük az érzelmeiket, megfosztották őket emberi mivoltuktól), és ez a dzsungel egyre növekedett, míg végül a fehér ember lelkébe is beleásta magát. Ezzel arra utal az író, hogy a rabszolgaság nemcsak a feketékre volt rossz hatással, hanem a fehérekre is.

20 MORRISON, *I. m.*, 68.

21 A rabszolgavadászok megérkezése előtti napon Baby Suggs hatalmas lakomát rendezett. Az ünnepség olyan jól sikerült, hogy a vendégek irigyek lettek. Szerintük ugyanis Baby Suggs túllépte a megengedett mértéket, és ezzel kivívta a néger közösség rosszallását. E miatt az ellenszenv miatt nem értesítették Sethé-ket az idegenek érkezéséről, és emiatt nem siettek a segítségükre.

22 A 124-es ház az a ház, amelyben Baby Suggs, Sethe és a gyermekek laktak. Ez a ház a történet színhelye. Eleinte pihenőhely volt a szökött rabszolgák számára – tehát maga a nyugalom és a biztonság – majd a gyilkosság után a mindenki által került kísértet házzá vált. Nevet azért nem kapott, mert így jobban tudja az összes szellem lakta házat szimbolizálni. Mert ahogy Baby Suggs mondotta: „nincsen ház az országba, ami ne vón a szarufáig teli valami meghótt néger fájdmával.” (*I. m.*, 21.)

23 Ez a szó lett rávésvé a baba sírkövére, a megölt kislány eredeti nevét azonban nem tudjuk meg.

24 MORRISON, *I. m.*, 393.

25 *Uo.*, 68.

A kísértetiesen nyugalmas életbe Paul D., az édes otthoni volt rabszolgatárs megérkezése lehelt újra életet. Az ő feltűnése életre keltette az érzéseket, a múltat és a szellemet is. Sethe benne látta azt, aki segíthet kijutni a sivár és nyomorú életből, ugyanakkor Paul D. is Sethe-ben látta azt, aki végre képes lesz őt egy helyben tartani. Ám ez se Denvernek, se a szellemnek nem volt ínyére. Denver egy betolakodót látott Paul. D személyében, és féltette már megszokott nyugalmas életét anyjával és a szellemmel. A szellem is megérezte a veszélyt – azt, hogy elfelejtik, és boldogok lesznek a ház lakói –, ezért újjászületett és hús-vér leányként reinkarnálódott.

Kedves²³ megérkezése – ő a szellem – mindent felbolygatott. Először egy idegen, eltévedt leánynak vélték, ezért befogadták és ápolták. De aztán kezdett maga körül mindent szép lassan tönkretenni: Paul D.-t elüldözte a házból, Denver meg szállottá tette, Sethe-t pedig szépen lassan hatalmába kerítette. Eleinte, amikor felismerték, nagyon örültek neki, de ahogy szép fokozatosan elhatalmasodott és élősködött rajtuk, rájöttek, hogy Kedves kicsit sem kedves. Kedves alakjában ugyanis nemcsak a kisbaba szelleme jelent meg. Ő sokkal több volt Sethe gyermekénél. Kedves ugyanis megtestesülése volt az ősök szenvedésének és a rabszolgaság szörnyű intézményének. Tehát úgy is mondhatnánk, hogy Kedves maga volt az afro-amerikaiak elfeledni kívánt múltja, aki azon ügyködött, hogy a múlt és vele együtt a gonoszság győzedelmeskedjen. Sethe próbálta neki megmagyarázni tettét, de Kedves nem bocsátott meg neki. Sőt, átvéve anyja helyét, gyermekké változtatta Sethe-t, és szép lassan kezdte kiszívni életerejét.

Denver volt az, aki mert változtatni: elment segítséget kérni a néger közösségbe. Azok eleinte vonakodtak, de Ella – Sethe egykori barátnője – javaslatára összefogtak és elűzték a szellemet. Ugyanis Ella felismerte azt, hogy egy ember – esetünkben Sethe – nem szenvedhet minden ember bűnéért, mert a múlt terhe mindenkié. És ez a felismerés hozta meg a kimondhatatlan kimondása révén a végső megnyugvást. Vagyis azzal, hogy mertek emlékezni, el is tudták engedni a múltat. Ella ezt így fogalmazta meg: „a múlt olyan dolog, amit magunk mögött kell hagynunk. És ha nem akar mögöttünk maradni, akkor nincs mese, el kell tiporni.”²⁴

Ez a regény tehát a múlttól, az egyszerre bántó és védelmező múlttól szól. Bánt, mert emlékeztet arra az állapotra, amikor az ember nem lehetett ember. És védelmez, mert összetartja, eggyé formálja az afro-amerikai társadalmat. Toni Morrison nagyszerűen felismeri, hogy a legfőbb gond az afro-amerikai társadalommal az, hogy nem akar emlékezni a múltjára. Pedig, ahogy nagyszerűen rámutat, csak akkor lehet feldolgozni, féken tartani és elengedni a múltat, ha emlékezünk rá, és közösen jobbá tesszük a jövőt. Véleményem szerint ez a regény fő mondanivalója. Hiszen: „vannak dolgok, amik elmúlnak. Megszűnnek létezni. És vannak, amik megmaradnak.”²⁵ És a rabszolgaság is ilyen maradandó dolog, ami szellemként mindig ott fog lebegni minden amerikai – legyen akár fekete, akár fehér – vállá felett; akár akarja, akár nem.